

RECENSIONS

Blaise PASCAL, *Provincianes*. Traducció i edició a cura de Pere Lluís Font (Vagueries 30), Martorell: Adesiara 2023, 456 pp.

Amb el llibre que ressenyem culmina un cicle. Efectivament, el professor Pere Lluís ja havia traduït al català diversos *Ecrits de filosofia de la ciència* (Edicions de la ela geminada 2017) i sobretot els *Pensaments* i altres opuscles relacionats amb la seva temàtica (Adesiara, 2022; vegeu-ne recensió dins *RCatT* 47/2 [2022] 400-402) del gran científic i filòsof francès, Blaise Pascal. I, ara amb les *Provincianes*, el lector català ja pot llegir en la seva pròpia llengua les grans obres del filòsof francès, acompanyades d'immillorables estudis i notes crítiques de tota mena. La versió pròpiament dita de les *Provincianes* (p. 51-382) va acompanyada de 513 notes (p. 411-451) i és precedida per la introducció (p. 9-33), una cronologia (p. 35-42) i la bibliografia (p. 43-49). Arrodoneixen l'edició l'índex analític (p. 383-400), l'onomàstic (p. 401-409) i naturalment el sumari (p. 5-6).

Les *Provincianes* són un conjunt de divuit cartes obertes que Blaise Pascal va publicar, anònimament i clandestina, entre els anys 1656 i 1657 en defensa d'Antoine Arnauld i del jansenisme. Pascal tenia llavors trenta-tres anys i ja havia assolit la fama com a matemàtic i físic. Les *Provincianes* revelen el seu geni literari. Foren un veritable *best-seller*: de cada carta, se'n feu una tirada d'entre sis i deu mil exemplars; posteriorment, en els trenta anys següents, n'aparegueren almenys trenta edicions. Ràpidament, foren traduïdes a l'anglès, al llatí, a l'alemany, a l'italià, al castellà. I, fins i tot, com si fos una Bíblia poliglota, l'any 1684 foren editades a quatre columnes amb el text francès i les versions llatina, italiana i castellana. Amb les *Provincianes*, Pascal inaugura un gènere literari nou: «el reportatge, la campanya de premsa i el periodisme d'escàndol» (p. 23). Foren admirades per Molière, Racine, Perrault, Fénelon. Boileau considerava que era la millor obra en prosa escrita en francès. Bossuet afirmava que les *Provincianes* eren l'obra que a ell li hauria agradat d'escriure. No manca qui les compara amb els diàlegs platònics.

Se sol dir que les *Provincianes* són una obra de circumstància que el geni de Pascal va saber convertir en un clàssic. Quines són les circumstàncies històriques de l'obra? Som en plena polèmica entre els jansenistes i els jesuïtes,

dos moviments destacats de la contrareforma, amb actituds i idees morals, filosòfiques i teològiques sovint contraposades. Si l'actitud dels jansenistes pot ésser qualificada de radicalisme cristià, la dels jesuïtes és més acomodaticia a criteris mundans; si teològicament els primers insisteixen en el valor de la gràcia divina, els segons ho fan en la llibertat humana; si moralment els uns són més aviat rigoristes, els altres són més laxos; si filosòficament els jansenistes defensen un pessimisme antropològic, els jesuïtes professen un optimisme humanista; si culturalment els primers destaquen la primacia de la consciència, els segons insisteixen en l'autoritat i l'obediència. El centre del jansenisme és l'abadia femenina de Port-Royal, propera a París, i els seus grans noms són Antoine Arnauld (1591-1661), Jean Duvergier de Hauranne (1581-1643), abat de Saint-Cyran, i Cornelis Jansen, autor de la magna obra *Augustinus*, l'epònim del moviment. En el jesuïtisme destaquen Luis de Molina (1535-1600) i Michel de Bay (1513-1589). Els jesuïtes acusaven els jansenistes de calvinisme (és a dir, de negar la llibertat humana) i, al seu torn, els jansenistes acusaven els jesuïtes de semipelagianisme (Pelagi havia negat la gràcia). En aquest context, l'any 1649, Nicolas Cornet, síndic de la Sorbona, recull cinc tesis que havia trobat entre els batxillers (jansenistes) suspectes d'heretgia i les envia a Roma per tal que siguin censurades. El mateix Lluís XIV dona suport a aquesta petició. Finalment, l'any 1653 Innocenci X les condemna com a extrems de l'*Augustinus* de Jansen. Arnauld va acceptar la condemna de les tesis condemnades (la qüestió de dret, en la qual sens dubte el Papa té autoritat), però no va acceptar la seva atribució a l'*Augustinus* (és una simple qüestió de fet). Amb tot, cal tenir en compte que les tesis condemnades poden interpretar-se de dues maneres: de manera herètica i de manera ortodoxa. De resultes d'una censura de la Sorbona a Arnauld, intervé Pascal per tal de defensar-lo i revertir la situació. I porta el tema a l'opinió pública. L'autor, que es presenta com un parisenc anònim, explica el cas a un fictici ciutadà de província. D'aquí ve el títol.

Les tres primeres cartes són de defensa d'Arnauld i la idea central és que només els jansenistes es mantenen fidels al cristianisme i al sentit comú. A partir de la quarta, i sobretot en les que van de la cinquena a la desena, la diana dels atacs són els jesuïtes. A partir de l'onzena, les cartes ja no van dirigides a un «província», sinó directament als jesuïtes i el to esdevé més greu. Les dues darreres reprenen els temes de les tres primeres, però Pascal estén ara la defensa a Port-Royal.

Les *Provincianes* han esdevingut un clàssic, sobretot perquè Pascal hi fustiga quatre vicis dels seus adversaris que, malauradament, han estat permanentment d'actualitat en la història i també en els nostres dies: en les quatre primeres ataca el verbalisme teològic-polític, en les cinc següents (de la cinquena a la desena) la moral acomodaticia, després (de l'onzena a la setzena) l'esperit de partit i, finalment (en les dues darreres), la tàctica de la desqualificació personal.

No és fàcil traduir un autor com Pascal, subtil, irònic, profund. Com l'autor, el traductor ha d'estar dotat de l'*esprit de finesse*. Efectivament, la traducció de Pere Lluís, com la dels *Pensaments*, és simplement brillant. I si la qualitat de la

traducció dels *Pensaments* va merèixer el Premio Nacional a la Mejor Traducción 2022 i el Premi PEN Català de Traducció, la de les *Provincianes* no es queda gens curta. La introducció i les notes revelen tota una vida acadèmica dedicada a l'estudi d'aquest autor.

Jaume Mensa i Valls
Universitat Autònoma de Barcelona
Institut d'Estudis Catalans

Serafín BÉJAR, *Cristología y donación. Ha aparecido la gracia de Dios* (Presencia Teológica 312), Santander: Sal Terrae 2024, 383 pp.

Una veu que mereix ser llegida i escoltada en el camp de la teologia hispànica i, particularment en el de la cristologia, és la de Serafín Béjar, professor catedràtic en la Facultat de Teologia de Granada, emmarcada en la Universitat Loyola d'Andalusia.

Prevere diocesà de Granada, el professor Béjar és autor d'una prolífica obra que té una doble qualitat: en ella convergeixen creativitat i una gran preocupació formal. Li interessa forjar un discurs que comuniqui contingut, però que, a la vegada, sigui formalment bell. Aconsegueix introduir expressions i girs lingüístics que donen un aire fresc a la seva meditació teològica.

Doctorat per la Universitat Gregoriana de Roma amb una tesi comparativa sobre el pensament teològic d'Olegario González de Cardedal i Bruno Forte, en els darrers anys ens ha regalat textos tan valuosos com *¿Cómo hablar hoy de la resurrección?* (2010), *Cinco razones para creer* (2013), *Y la palabra se hizo diálogo: 100 reflexiones al hilo de los evangelios* (2016) i *Los milagros de Jesús: una visión integradora* (2018).

En tots ells, intenta renovar el llenguatge teològic a fi que arribi a lectors de fora de l'acadèmia, però sense perdre profunditat i rigor en la presentació de les qüestions de fons. Aquest exercici no és gens fàcil i, a més a més, és poc freqüent, però és indispensable per assolir una teologia en sortida —emprant el llenguatge del papa Francesc—, que surti del cau acadèmic i sigui significativa i edificant per a tota la comunitat cristiana.

El professor Béjar articula una teologia des d'un profund coneixement de la filosofia, matèria en la qual també és doctor. És coneixedor d'aquella màxima de Hans Urs von Balthasar, segons la qual no hi ha teologia sense filosofia (*keine Theologie ohne Philosophie*) i en dona testimoni en la seva obra. És receptiu als corrents filosòfics contemporanis i els posa en joc a l'hora de construir la seva cristologia.

Ens disposem, en aquest breu espai, a recensionar la seva darrera obra publicada *Cristología y donación. Ha aparecido la gracia de Dios*. Aparentment, es tracta d'un manual de cristologia per ser emprat en una facultat de teologia, però transcedeix de llarg aquest gènere literari. L'autor aborda la qüestió cristològica des